

2022 – DOSARELE PATRIMONIULUI (CXI):

oameni mici de suflet și mari de patimi? - poveștile orașului!

- arhitectul orașului Szalay Ferenc? - un pas înainte! - Cartea Sfântă?

2022

platformă rezervată cititorilor de

Carte Sfântă

Dosarele

patrimoniului (CXI)

Al. Avram

V. Crișan

Anul rugăciunii și sfinților isihăști

Arhitectul Szalay și inginerul Schussnig au stat comitetului în ajutoriu cu sfatul lor

Prefectura Sibiu

probat, fără nici o remunerațiune!

a realizat templul cu mult gust și solid!

Poveștile orașului

Sinagoga a fost inaugurată cu mare fast în 3 septembrie 1899 ...

Marea Sinagogă Sibiu

Prezența arh. Szalay în viața orașului o remarcăm în diferite ipostaze. O lucrare care prezintă viața mondenă a Sibiului, la finele sec. al XIX-lea, este „Sibiu-Poveștile orașului” - autor Simona Bota (Sibiu, 2012); reproducem selectiv din cap. „Sinagoga Mare”, despre inaugurarea locașului de cult: «Sinagoga a fost inaugurată cu mare fast în 3 septembrie 1899, festivitatea fiind una dintre cele mai importante din viața comunității sibiene. La ceremonia amplă, care s-a desfășurat nu doar la vechea casă de rugăciuni și în Sinagogă, ci și pe străzile orașului, au participat personalități importante ale vremii, reprezentanți ai administrației locale, dar și clerici ai diverselor culte. Nadia Badrus consemnează într-o lucrare dedicată Sinagogii și comunității evreiești din Sibiu momentul inaugurării surprins în presa vremii: „În 3 septembrie a avut loc inaugurarea festivă, foarte solemn, a monumentalei Sinagogii a comunității locale Israelite recent construite. Prima parte a programului festiv s-a desfășurat în vechea casă de rugăciuni. Aici, la ora 14,30 după un cântec religios, șef-rabinul Armin Horovitz a ținut o scurtă cuvântare de adio, după care au fost scoase sulurile Torei, bogat ornamentate cu fir de argint și împodobite cu gust. S-a alcătuit un alai festiv care purta sulurile Torei sub un baldachin de mătase înconjurat de zeci de domni cu lumânări aprinse și de zece fete cu coroane de flori, iar apoi aceasta s-a pus în mișcare cântând. A parcurs străzile

Elisabethgasse și Salzgasse până la noul templu, unde se găseau deja oaspeții invitați, care la adăpostul unui frumos cort așteptau sosirea alaiului. Alaiul s-a oprit în fața altarului ce poartă o deviză ebraică aurie. **Constructorul Szalay Ferenc, care a realizat templul cu mult gust și solid a înmănat cheile președintelui comunității, dr. Josef Schwartz,** ținând o foarte reușită cuvântare în limba maghiară. Dr. Josef Schwartz a răspuns tot în maghiară, după care ușa a fost deschisă și uriașul public a intrat în Sinagogă, care în acel moment strălucea în lumina electrică sclipitoare. Au fost interpretate diferite cântece religioase, după care rabinul-șef Horovitz s-a urcat la amvonul bogat împodobit și a ținut o emoționantă cuvântare de inaugurare. La început s-a adresat președintelui comunității căruia i-a cerut să aprindă flacăra veșnică (...) După care rabinul a spus o frumoasă rugăciune în ebraica clasică, o variație a rugăciunii de inaugurare rostite de regele Solomon. Apoi a vorbit în maghiară și s-a rugat pentru Majestatea Sa și pentru patrie, pentru autoritățile orașului și locuitorii săi, după care s-a cântat imnul. Această festivitate memorabilă s-a încheiat cu depunerea coroanelor pe treptele chivotului”».

În aceeași lucrare regăsim câteva repere privind atât activitatea de constructor cât și cea de arhitect a lui Ferenc Szalay: **«„Arhitectul care a proiectat și a condus lucrările a fost Szalay Ferenc. Sinagoga Mare, așa cum a fost numită, făcea parte dintr-un ansamblu de clădiri care mai cuprindea o școală evreiască ce există și azi pe strada Blănarilor și care a fost înființată după 1900,** inițial cu patru clase și în cele din urmă cu opt. În acest grup de construcții mai exista și baia rituală, clădirea slujbașilor, o Sală de festivități, toate fiind demolate și înlocuite azi cu blocuri. Locașul de cult este construit în stil eclectic. Fațada din cărămidă roșie este neogotică, iar în partea sa superioară apare o friză de triforii neoromane. Atmosfera elegantă a clădirii se combină cu elementele gotice ale ferestrelor. Interiorul oferă un aspect bazilical cu trei nave încălecate de tribune cu arcade în formă de triforii, iar tavanul este casetat în spirit neorenescentist. Coloanele multiple sunt supraînălțate de balustradele galeriilor sau profilate pe aceleași balustrade și pe cele ale bimei (**platformă rezervată cititorilor de Carte Sfântă**) care este susținută în cele patru colțuri de coloane sprijinitoare de lampadare».

Activitatea arh. Szalay nu s-a rezumat la construcția de biserici. Comunitatea maghiară atribuie arh. Ferenc Szalay construcția mai multor imobile din centrul istoric al Sibiului. La Biblioteca ASTRA, secția Periodice, pot fi consultate arhivele publicațiilor sec. XIX și XX, cea mai prețioasă sursă de informații pentru toți cei care vor să cunoască istoria orașului Sibiu.

În „**Telegraful Român**” nr 11 din 1903, am regăsit articolul „**Un pas înainte**”; reproducem selectiv: «Comitetul central al Asociațiunii a ținut zilele aceste două ședințe, în cari s’au luat concluse de o importanță deosebită. Între altele vom remarca două cestiuni mari, cari și-au aflat rezolvirea lor, credem spre mulțămirea generală. S’au satorit anume regulamente speciale pentru administrarea fie-cărei fundațiuni date în grija „**Asociațiunii**”, cu un scurt istoric al înființării și al scopului pentru care o a destinat fondatorul. Și până aci se putea ști din archiva Asociațiunii cine este întemeietorul cutărei fundațiuni și cu ce scop o a întemeiat; dat fiind înse, că nu tuturor membrilor le este posibil a face cercetări în archiva Asociațiunii, regulamentele s’au făcut cu bună îngrijire și cu temeinicie, din actele fundaționale și testamentele fondatorilor, - ele se vor publica în organul Asociațiunii și se vor edita în broșură separată, ca toți membrii să cunoască detailurile și

scopurile cari le-au avut cei 35 fondatori, cari pentru diverse scopuri au făcut daruri în favorul culturii poporului nostru. **Și mai important este pasul făcut pentru zidirea casei naționale.** Comitetul a ținut că e datoria să eșecute conclusele adunării generale din Mediaș de la 1897 și conlusul din anul acesta adus la Oravița. În 1897 s'a decretat să se ridice lângă școla Asociațiunei Casa națională. (...) Pentru a câștiga cele mai bune planuri comitetul a decis publicarea concursului - și ca zidirea să se facă mai cu înlesnire și mai efin, a decretat, ca deodată cu zidirea casei naționale să zidească și spre strada Morii un alt edificiu cu 2 etage. - Capitalul investit în acest edificiu se va amortisa din chirii ce le va aduce casa și va rămâne și un frumos venit pentru scopurile Asociațiunei. **Arhitectul Szalay și ingineriul Schussnig au stat comitetului în ajutoriu cu sfatul lor probat, fără nici o remunerațiune (...) Iată un pas înainte cu ajutoriul lui Dumnezeu, iată, că face câte ceva și comitetul atât de mult hilit și luat în zeflema de oameni mici de suflet și mari de patimi».**

Pentru a documenta activitatea arh. F. Szalay, am avut șansa să consult o lucrare de specialitate: „**PALATUL ASTRA DIN SIBIU. Studiu istorico-arhitectonic**” (7 martie 2016), autori prof. univ.dr. Alexandru Avram și lector univ.dr. Silviu Borș (colaborator). Reproducem un pasaj edificator: «La 1875, strada Andrei Șaguna prezenta pe latura estică, pe locul a 16 parcele inițiale (plan 1776), un număr de nouă parcele. Din parcelele inițiale, două se aflau pe suprafața pieței Unirii, una a fost sacrificată prin realizarea străpungerii străzii Mitropoliei (1869, iar altele au fost comasate: nr. 4, 8, 10). Cronologic, prima dintre clădiri actuale este cea amplasată la intersecția cu str. Mitropoliei, **sediul Prefecturii, nr. 10 (s+p+1). Casa este rezultat al reconstrucției din temelii a unei case (1880), proprietatea arhitectului orașului Szalay Ferenc, cel care a proiectat și Sinagoga de pe str. Constituției. Acesta a vândut clădirea guvernului maghiar, în anul 1883, edificiul devenind Casa Comitatului.** La puțin timp după această dată, la 1 septembrie 1886, pe parcela alăturată se va inaugura Școala Normală de fete, care avea două corpuri de clădire atât la stradă cât și pe limita din spate a parcelei, pe aliniamentul incintei exterioare de apărare (vezi planurile Böbel, planurile Sibiului din 1904 și 1914)».

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2022-dosarele-patrimoniului-cxi-oameni-mici-de-suflet-si-mari-de-patimi-povestile-orasului-arhitectul-orasului-szalay-ferenc-un-pas-inainte-carteasfanta-165603.html>

În: Tribuna, 28 iulie 2022